

Harald Kaasa Hammer
Kirkeveien 80 D
3140 NØTTERØY
Tlf 9500 8961
24. november 2019

Til fbb.nu

LYSENDE DANSKE KATEKISMEPREKENER

Bokanmeldelse:

Sune Skarsholm og Henrik Højlund
SOM ET LILLE BARN, Prædikener over Luthers Lille katekismus,
ISBN 978-87-564-6402-4
Lohse 2019, 141 sider

I Løsning-Kornings kirker feiret de reformasjonsjubileet blant annet med 14 prekener over Lille katekisme. Sogneprestene Skarsholm og Højlund fordelte katekismens deler mellom seg. Hustavlen er ikke tatt med.

Boken er en god inspirasjon til norske predikanter, og evner å anvende troen i hverdagen på en overraskende og frisk måte. Her er mange avsnitt som vil glede både predikant og menighet, om de tas opp på prekestolen! Prekenstilen er både muntlig og munter, og henvender seg til tilhøreren med glede over katekismen som gave og døråpner til tro. Prekenene peker inn i Ordet og frem til tilhøreren daglige liv. Den etiske veiledning uttrykker en trygg, klassisk kristendom. (Side 41 og 51)

Boken henvender seg til en ung og voksen menighet. Det ser vi for eksempel i prekenen om det fjerde bud, som særlig anvender det på behovet for å konfrontere sine foreldre: "Hvis dine foreldre har gjort eller gjør ting, som gjør det svært for deg at ære og agte dem, så vis dem ære ved at si det til dem." (Side 33)

Predikantene ser på katekismen som "en enkel fremstilling av troen" (side 12), mens andre nok vil legge mer vekt på katekismen som innføring i daglig trosliv i hjemmet. Se siste avsnitt i denne anmeldelsen.

Boken er engasjerende og fruktbar å lese. Den setter i gang tanker om troen og om vår oppgave som forkynnere. De følgende kommentarene er uttrykk for hva boken har satt i gang hos meg: utfordringer som gjør meg takknemlig for boken. Jeg anbefaler den for alle som forkynner, og den kan være en fin gave til menighetslemmer fra konfirmantalden og oppover.

Boken har et smidig språk, selv om uttrykket "Nogle falt i gryden som lille" ikke gir umiddelbar mening for oss nordmenn. (Side 76) Bildebruken kan kvele budskapet når det oppfordres til å "abortere" begjæret (side 52). Her kunne en heller henvise til å drukne det gamle menneske, slik Luther forklarer dåpen. Men disse eksemplene er unntak.

BUDENE

Første preken gir boken preg av en senere botslutherdom, ved for raskt å gå over fra at budene viser hva Gud vil vi skal gjøre, til å betone at budene viser vår maktesløshet (side 13 og særlig side 20). Luthers forklaringer er lite egnet som skriftespeil. De sikter ensidig på praktiske handlinger. Dette kommer godt frem på side 31.

Boken følger opp den kjente fordeling av budene på to tavler: bud 1-3 om forholdet til Gud og bud 4-10 om forholdet til medmennesker (side 13, 20 og 32). At dette blir en for smal tolkningsramme blir særlig tydelig i behandlingen av det tredje bud om hviledagen. Luther utla

dette budet ensidig om prekenen og å høre og lære Guds ord. Ja, Jesus gikk etter sedvane til synagogen på sabbaten, men Bibelens bud gjelder hvile for arbeidsgiver og dermed for arbeidere og husdyr. 2 Mos 20,11-12 og 23,12 og Mark 2,27. Denne spenningen berøres i prekenen: ”Når Luther udlægger det tredje bud, legger han al vekt på helligholdelsen, frem for hvile-holdelsen.” (Side 23) Luthers forklaring må kompletteres med dette budets arbeidervern og dyrevern.

Hvilken funksjon har de to siste budene? ”De ti Bud begynner med hjertets forhold til Gud – du må ikke ha andre guder end mig – og de slutter med hjertets forhold til medmennesket.” (Side 50) Det er jo fikst sagt, men treffer det? I Lille katekisme forklarer Luther budene bare med konkrete handlinger som det går an å slutte med. Det gjelder også de to siste budene. I senere prekentradisjoner har nok de siste budene blitt brukt for ettertrykkelig å ”bevise” syndigheten hos alle. Luther tar på alvor at budene er til å leve etter. 1 Joh 5,3 og 5 Mos 30,11-14. På side 102 står det ”at blive fristet er i sig selv ikke synd”, og det henvises til Luther: ”Vi kan ikke hindre fuglene i at flyve over vores hoveder. Men vi kan forhindre dem i at bygge rede i vors hår.”

TROEN

Prekenen om skapelsen får frem Luthers kallstanke på en livsnær måte. Noen ganger blir henvisningene til Luther litt for hyppige (side 59-60). Her blir Lille katekisme springbrett inn i andre av Luthers skrifter. Det ville vært mer naturlig å gå inn i hustavlen.

Mange henter frem Paulus’ tale til mennesker som tilber en ukjent Gud i Apg 17. Denne prekenen fremhever Apg 14,15-17: ”Paulus taler til mennesker, som ikke hadde Bibelen, men de hadde adgang til naturen og det daglige brød.”

I prekenen til andre trosartikkel forsøker predikanten å få frem både soningsmotivet og seiersmotivet. Det er tappert i en tid hvor det kan vært tungt å vekke forståelse for at vi har noe uoppgjort med Gud, og for at djevelen søker makt over oss. Det kunne nok vært enklere å starte med Jesus som sann Gud og sant menneske. Men hvorfor skal det alltid være enkelt?

Det hadde vært godt om det var gitt plass for den del av helligjørelsen som beskrives i forklaringen til andre artikkel. Forklaringen til tredje artikkel forteller hva som gis oss ved Ånden, mens forklaringen til andre artikkel forteller hvilke hensikt og konsekvenser dette har: ”... for at jeg skal tilhøre ham og leve under ham i hans rike og tjene han i evig rettfærdighet, salighed og uskyld.” Slik ville noe av varmen i andre artikkel stråle fram i prekenen. Se også Luthers forklaring til dåpen: ”I stedet skal et nyt menneske daglig dukke frem og opstå, og det skal leve evigt i rettfærdighet og renhed for Gud”.

Prekenen over tredje artikkel har gode avsnitt om at troen ikke bare tror at Guds ord er sant, men at Ordet ”gælder for mig”, at troen kommer ved et Guds inngrep, og om Åndens vitnesbyrd i vårt indre.

Noen uttrykk blir for konsentrerte: Troen ”er en forvandling og en ny fødsel ved Helligånden” (side 77), ”troens fællesskab på forsoningens grund” (side 78), ”Syndens sygdom og gudsoprørets gift bor stadig i oss” (side 80) og ”Helligånden, den nye verdens skaber” (side 82). Denne prekenen preges nok for mye av vilje til å få sagt alt, og da mistes friskheten som ellers preger boken.

FADERVÅR

Prekenen over de tre første bønnene starter med en erklæring om at den kristne kultur er brutt sammen. Forfallet beskrives med sterke ord og eksempler. Fadervår beskrives så som en protestbevegelse mot denne oppfatningen / dette faktum. Det er dristig å starte en preken så dialektisk, for det skal mye til for å hente menigheten opp igjen. Dette forsøkes ved å si at tiltalen i Fadervår ”er udtryk for et helt verdensbillede” (side 88).

Denne opptakten får stor plass, og det blir lite plass til Guds navn, rike og vilje. Det hadde nok vært bedre å starte prekenen med den tillitsfulle bønningen til Far. Den kommer frem i siste tredjedel av prekenen.

På side 89 og 92 leser vi: ”Jeg står ikke og siger, at ...” og ”Jeg siger ikke, at ...” (side 89 og 92). Slike presiseringer bør ikke være nødvendige når man preker.

Prekenen over de siste fire bønnene gir god plass til bønningen om det daglige brød, og hvordan vi kan sette denne bønningen i halsen når vi vet at vi har brød for mange dager, mens millioner av mennesker lever slik som dagarbeiderne på Jesu tid.

Det blir litt for overglattende å si: ”Under Gud dig da ikke din velstand? Jo bestemt. Faktisk har han mer han vil give dig. Han vil give dig gleden ved at give.” (Side 99) Verden ser vel i dag at vi ikke både kan fortsette vår velstandsøkning og samtidig oppnå rettferdig fordeling.

Også når det gjelder bønningen ”Forlad os vor skyld, som også vi forlader vore skyldnere” møter vi en overglattning: ”Er det mon sådan, at hvis jeg tilgiver andre, så vil Gud også tilgive mig? ... Nej, sådan kan det ikke hænge sammen, for så var Guds nåde ikke en fri gave, men en art forretningsbetingelser.” (Side 100) Dette er den eneste bønningen Jesus kommenterer etter å ha gitt disiplene Fadervår, og han skjerper bønningen: ”Men dersom dere ikke tilgir menneskene, skal heller ikke deres Far tilgi de misgjerningene dere har gjort.” Matt 6,15. Vi kan ha vansker med å ta dette med i vår utleggelse av Fadervår, men vi må i hvert fall ikke si det motsatte.

Predikanten tar ikke opp dilemmaet i den femte bønn, men taler bare om tilgivelse. Det er jo en gåte at Luther her ikke taler om bekjennelse og tilgivelse for Kristi skyld, men bare at Gud ”ikke vil tage vore synder i betragtning”. Det er mulig at dette er en arv Luther hadde med fra den katolske tradisjon. Thomas Aquinas ba slik: ”Se ikke på mine misgjerninger, men på din uendelige godhet.” (Katolsk bønnebok, side 673) Det er forskjell mellom å se bort fra og å gå inn i et oppgjør og tilgi/forlate.

I avsnittet om den sjetten bønn står det fint om hensikten med fristelse: ”Gud frister ingen. Gud prøver. ... Gud kan sette os på prøve for at gøre troen hos os fastere. Satan frister for at lede os væk fra troen.” (Side 102)

DÅPEN

I prekenen om dåpen velger predikanten å konsentrere seg om vannet, og får fint frem evangeliet i dåpen. Han refererer ellers med tilslutning at den ortodokse kirke kaller dåpen et mysterium, mens de som setter det åndelige opp mot det fysiske bare kritiseres, enten det er svermerne på Luthers tid eller den nyere variant hos dem som benektet Jesu fysiske oppstandelse. Luther forklarer sakramentet som Ordet og vannet. Å legge vekt på sakramentene som mysterier, kan lett favorisere dem med religiøse anlegg og føre til at man legger dåpssakramentet inn i tilbedelsen, i stedet for at sakramentet innvier til daglig drukning av det gamle menneske, og at det nye dukker frem. Dåpen som utgangspunkt og begrunnelse for etiske formaninger dominerer jo i brevenes dåpstekster.

Predikanten sier at dåpen ikke betyr veldig mye i hans eget liv (side 113). For ham er dåpen et mønster for hvile (side 114). Det er ærlig nok, men det skygger for dåpen som mønster for møtet mellom det gamle og det nye menneske, slik katekismen beskriver den.

SKRIFTEMÅLET

På samme måte som i forklaringen til budene, skriver Luther her bare om konkrete synder man kan slutte med, altså ikke om tanker og følelser. Predikanten ser ut til å gå litt for raskt til andre skrifter av Luther, hvor han råder til å spørre: ”Har jeg elsket Gud af hele mitt hjerte ...” (side 122). Denne type ransakelse finner vi ikke i Lille katekisme.

Predikanten skriver godt om skriftemålets nytte: ” ... en hjælp til at tro syndernes forladelse og leve frimodigt som Guds barn.” (Side 120) Den samme pedagogiske tolkningen fikk vi om dåpen: ”Troen har brug for noget ytre at holde sig til.” (Side 111-112) I hvert fall når

det gjelder dåpssakramentet, må ikke den pedagogiske tolkningen dominere, da man flytter fokus fra det sakramentale til det nyttige.

Det er nok fremdeles nødvendig å presisere at Gud ikke ønsker ”at vi skal leve nedbøjede af skyld, tynget av anger og plaget af dårlig samvittighed” (side 123 og side 100).

Prekenen om NATTVERDEN er rettet til konfirmanter og har ikke utgangspunkt i katekismen.

MORGEN- OG AFTENBØNN

Predikanten sier at troens innhold ”inhaleres gjennom daglig andakt” (side 137). Dette er et fint bilde som burde vært utviklet bredere! Denne prekenen er svært generell, om bønn og ærlighet og gode vaner.

I denne siste prekenen stilles et spørsmål som berører katekismeforståelsen: ”... hvorfor dog tage det (morgen- og aftenbøn) med i en forklaring om den kristne tros indhold?” (Side 137) Spørsmålet viser at det blir for smalt å definere katekismen som ”en enkel fremstilling af troen” (side 12). Når katekismen tas ut av familielivets ramme og praksis og gjøres til en allmenn troslære, er det naturlig å stille spørsmål om morgen- og aftenbønn skal tas med. Predikanten unnlater å nevne bordbønn og takkebønn, og hustavlen er heller ikke med.

Dette berører spørsmålet om katekismens status som bekjennesskrift. Kan man uten nærmere begrunnelse klippe bort deler av katekismen?

Men tross innvendingene – eller kanskje fordi boken også reiser innvendinger – anbefaler jeg boken for forkynnere og andre menighetslemmer. Når vi sier: ”Slik vil ikke jeg gjøre det!”, har boken satt i gang kreative prosesser. Takk for det!

Se www.lillekatekisme.no for hjelpestoff og foredrag.

Harald Kaasa Hammer
hkh180446@gmail.com

mandag 27. januar 2020

Til dilemmaet i femte bønn: Salme 25,6-7: Tenk på ... Tenk ikke på...